

Bak Pál – Hangácsai Ádám – Polák Attila – Szabó Márk –
Veres Eszter Adrienn:

AZ EURÓPÁT ÉRINTŐ FŐ MIGRÁCIÓS ÚTVONALAK ÉS A BEVÁNDORLÁS ALAKULÁSA¹

ÖSSZEFOGLALÓ: Az Európát érintő menekültválság 2015-ben tetőzött, amikor emberek tömegei indultak meg Európába. Az uniós bevándorlási politika nagy kihívással szembesült. Nem létezik egységes szabályozás, a tagállamok biztonságuk érdekében igyekeznek lépéseket tenni. A szerzők célja a tanulmánnyal az Európát érintő migrációs válság fő útvonalainak, jellemzőinek bemutatása, valamint a migráció közeljövőbeli alakulásának prognosztizálása.

KULCSSZAVAK: migráció, útvonalak, szabályozás, bevándorlók

MIÉRT INDUL EL EGY EMBERCSOPORT?

A bevándorlókat és a menekültkérelmeket sosem szabad azonos dobozba helyezni. Minden doboznak különböznie kell a többitől, ha csak egy kicsivel is. Ugyanez igaz azokra is, akik át akarnak kelni a határon: más és más ok vezérli az embereket. Néhány legfontosabbat kiemelve meg kell említeni a biztonság teljes hiányát, vagy annak alacsony fokú jelenlétét. Ez az afrikai és a közel-keleti törékeny vagy bukott államokra teljes mértékben igaz, az országokat többnyire milíciák, hadurak és terrorszervezetek befolyása szabdalja, megvonva ezáltal a biztonságot a lakosságtól. Az alapvető életfeltételek garantálása szintén egy vonzó tényező, mely vándorlásra készíti az embereket; de ugyanígy ide tartozik a megfelelő életszínvonal biztosítása, az egészségügy, a túlnépesedés, a reményvesztettség és a félelem előli menekülés stb. Ha a migrációt ehhez hasonló „vonzási és taszítási tényezőkre”² szeretnénk osztani, az alábbi táblázatot figyelembe kell vennünk Afrika és a Közel-Kelet esetében.

1. táblázat *Vonzási és taszítási tényezők*³

Taszítás	Tényező	Vonzás
biztonság alacsony szintje	biztonsági tényező	biztonság megléte
rossz	egészségügy	megfelelő, kiváló
nehezen hozzáférhető	alapvető életfeltételek és az erőforrások garanciája	mindenki számára elérhető

¹ A dolgozat szerkesztett, rövidített változata a Magyar Hadtudományi Társaság 2017. évi tudományos pályázatán II. helyezést értelt pályamunkának.

² Vonzási és taszítási tényezők (Push and pull factors): a migrációt taszító (push) és vonzó (pull) tényezők alapján, illetve ezek aspektusaiból lehet vizsgálni. Lásd Ritecz György – Sallai János: A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0. Hanns Seidel Alapítvány, 2016, 11–15.

³ A vonzási és taszítási tényezőkről lásd Ritecz–Sallai: i. m.

Taszítás	Tényező	Vonzás
kevesek számára	biztos életszínvonal	(szinte) mindenki számára elérhető
nagyon nehéz	(tovább)tanulás, elhelyezkedés	lehetséges, támogatott
alacsony szintű	technikai fejlettség	magas szintű
magas	általános félelem szintje	alacsony, közepes
magas	családegyesítés	lehetséges, alacsony

AFRIKAI ÉS NYUGAT-MEDITERRÁN ÚTVONALAK

Afrikában a 2016-os adatok szerint 1,2 milliárd ember él, a kontinens területe 30 370 000 km². Az afrikai migrációs útvonalak két nagy csoportba sorolhatók: a belső és a külső útvonalakra. A belső útvonalak esetében az afrikai országok „felfogják” a menekülni kívánókat. Erre jó példa Kenya és Etiópia a Dél-Szudánból érkezők befogadására, vagy korábban Líbia, amely a délről érkező áradatot tartotta fel. A külső migrációs útvonalakat további három főbb osztályra tagolhatjuk: a nyugat-afrikai útvonal, a nyugat-mediterrán és a kelet-mediterrán útvonal. Az Európát érintő utóbbi két útvonal ugyan alacsony szinten, de folyamatos terhelés alatt van, és várhatóan ismét növekedésnek fog indulni a következő néhány évben. Az alábbiakban a három külső migrációs útvonal közül a nyugat-afrikai és a nyugat-mediterrán irányokról szóló elemzés olvasható, mivel ez a kettő számos kérdésben metszi egymást, illetőleg kihatással vannak egymásra.⁴

A NYUGAT-AFRIKAI ÉS A NYUGAT-MEDITERRÁN MIGRÁCIÓS ÚTVONAL

Az útvonal Szenegál, Marokkó és Spanyolország (nyugat-mediterrán), illetve a spanyol autonómiájú Kanári-szigetek (nyugat-afrikai) közötti távolságot fedi le. Főként a Marokkó, Szenegál, Niger, Nigéria, Mali, Guinea és Elefántcsontpart a kibocsátó állam. Utóbbi 2006-ban volt a leginkább használt út, az akkori illegális határátkelők száma körülbelül 31 600 fő volt. Ezt követően 2010-ig csökkenő tendenciát mutatva 200 főig apadt a szám, 2015-ig pedig nem haladta meg az 500 főt. Azt követően ismét növekvő mérték tapasztalható, ez az útvonal azonban kevésbé terhelt más afrikai kibocsátó országokéhoz képest.^{5,6}

⁴ A főbb migrációs útvonalak. <http://i.huffpost.com/gen/3328626/thumbs/o-MIGRANTS-ROUTES-TO-EUROPE-900.jpg> (Letöltés időpontja: 2017. 06. 23.)

⁵ West African Route. Frontex, 2017. http://frontex.europa.eu/assets/Trends_and_Routes/West-African-Route (Letöltés időpontja: 2017. 06. 23.)

⁶ A Frontex adatai a nyugat-afrikai migrációs vonalról. http://frontex.europa.eu/assets/Trends_and_Routes/West-African-Route.png (Letöltés időpontja: 2017. 06. 23.)

Az illegális határátkelés csökkenése több komponensnek volt köszönhető, mint például a bilaterális egyezmények a fenti országok között, de ugyanúgy meg kell említeni a meg erősített határokat, a SIVE-t⁷ és a Frontex⁸ hathatós munkáját.⁹

1. ábra Ceuta és Melilla¹⁰

Ha Afrikát és Európát tekintjük, mindössze két ponton van szárazföldi határ: Ceuta és Melilla spanyol városokban, ahol az illegális bevándorlókat kerítéssel próbálják távol tartani. Melilla 1496 óta, Ceuta pedig 1580 óta a spanyoloké. Ceutában 8,2 km, Melillában 12 km hosszúságban húzták fel a szögesdrót kerítést kezdetleges formában még a kilencvenes években, majd az ezredforduló után bővítették tovább. Jelenleg három párhuzamos kerítés fut végig a határ mentén, magasságuk eléri a 6 m-t. A határokat ezenkívül infravörös kamerákkal szerelték fel, és komoly spanyol és marokkói határőrizeti és rendészeti jelenléttel erősítették meg. Mind a kettő Marokkóval határos, a menekültek pedig igyekeznek ezt kihasználni: kerítést másznak, átúsznak vagy átcsempésztetik magukat a határon.

A Marokkó és Spanyolország közötti útvonal már évek óta a figyelem központjában áll különös tekintettel a 2005-ben történt eseményekre. Ekkor a szubszaharai migránsok ezrei világszerte hírnevet szereztek azzal, hogy megpróbálták felmászni Melillánál a spanyol „kerítésre”. Ennek köszönhetően a két ország nagyobb figyelmet fordít az együttműködésre, így azóta viszonylag alacsony szinten tartják a migránsok számát ezen az útvonalon. Említésre méltó tény, hogy a Líbia felőli útvonal sokkal kedveltebb.

A migránsok jellemzően Algériából és Marokkóból érkeztek. Azt remélték, hogy Spanyolországban, Franciaországban és Olaszországban dolgozhatnak majd. Azóta azonban egyre inkább csatlakoztak a Szaharától délre fekvő afrikaiakhoz azok, akiket Mali, Szudán, Dél-Szudán, Kamerun, Nigéria, Csád és a Közép-afrikai Köztársaság konfliktusai észak felé irányítottak. 2015-ben azonban a szíriai menekültek hívták fel magukra a legnagyobb figyelmet ezen az útvonalon is.

⁷ Sistema Integrado de Vigilancia Exterior (Integrated External Vigilance System) – integrált külső megfigyelőrendszer.

⁸ Frontières extérieures – Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség.

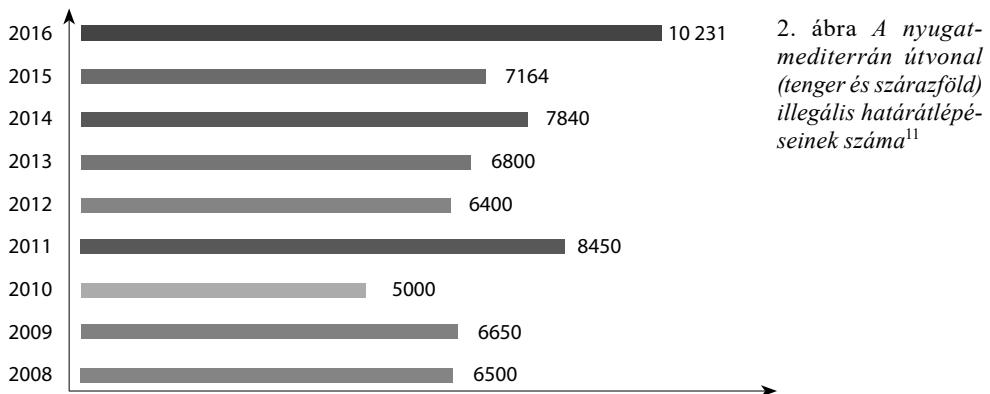
⁹ West African Route. Frontex, 2017.

¹⁰ <http://mindenhatarontul.reblog.hu/cimke/Ceuta> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 05.)

A nyugat-afrikaiaknak két földúton van lehetőségük eljutni Marokkóba vagy Algériába. Az egyik követi a nyugat-afrikai partvonalat; a másik pedig keresztezi a Szaharát. A tengerparti útvonalat természetesen a Szenegált és Mauritániát elhagyó migránsok jobban preferálják, de gyakran a távolabbi országok – például Nigéria, Elefántcsontpart vagy Benin – állampolgárai is előnyben részesítik, mert a szaharai átkelést roppant veszélyesnek ítélik.

A nyugat-mediterrán útvonalon 2017. január–április között 5210 illegális határátlépés történt. Különböző okai vannak a számok változásainak ezen az útvonalon. Spanyolország kiterjesztette a tengerparti őrzőjáratokat, kiépítette a SIVE tengerfelügyeleti rendszert a déli határ mentén, és kétoldalú megállapodásokat kötött Mauritániával és Szenegállal. Erősítette a határátkelőhelyeket a fő kikötőkben, ami jelentős elrettentést jelent a bevándorlók számára, akik az Almeria és az Algéria felé vezető kompköről teherautók fedélzetén és konténerek belsejében szeretnék átlépni az országhatárt. Hatalmas rizikófaktor áll azonban a Spanyolországba bevándorlók előtt is, mivel magas az országban a munkanélküliség, ami csökkenti a migránsok esélyét az elhelyezkedésre.

A spanyol határ mentén a hatóságok nem csak a bevándorlók előtt álló kihívásokkal szembesülnek. A nyugat-mediterrán útvonal már régóta fontos csatorna a kábítószer-csempészek számára, akik marihuánát és kokaint szállítanak az EU jövedelmező piacaira. A bizonyítékok azt támasztják alá, hogy a csempészek hagyományosan bevetett motorcsónakjait egyre inkább kis repülőgépek és helikopterek válthatják fel.

2. ábra A nyugat-mediterrán útvonal (tenger és szárazföld) illegális határátlépéseinek száma¹¹

Bilaterális egyezmények

A kétoldalú egyezmények Spanyolország és az afrikai államok között – Marokkót kiemelve – 2004 közepére datálhatóak, amikor a PSOE vezette új spanyol kormány számos intézkedést vezetett be.¹² Ezek közé tartozott, hogy a Gibraltári-szoros mentén és a Marokkó tengerpartján jelentkező forgalmat az egyesített járőrök fokozottabb ellenőrzés alá vonták, valamint megerősítették a rendőrségi együttműködést egy spanyol–marokkói közös migrációkutató csoporttal.

2002-ben és 2003-ban Spanyolország további három egyezményt írt alá a migráció kapcsán Algériával, Bissau-Guineával és Mauritániával. Ezek az egyezmények többek kö-

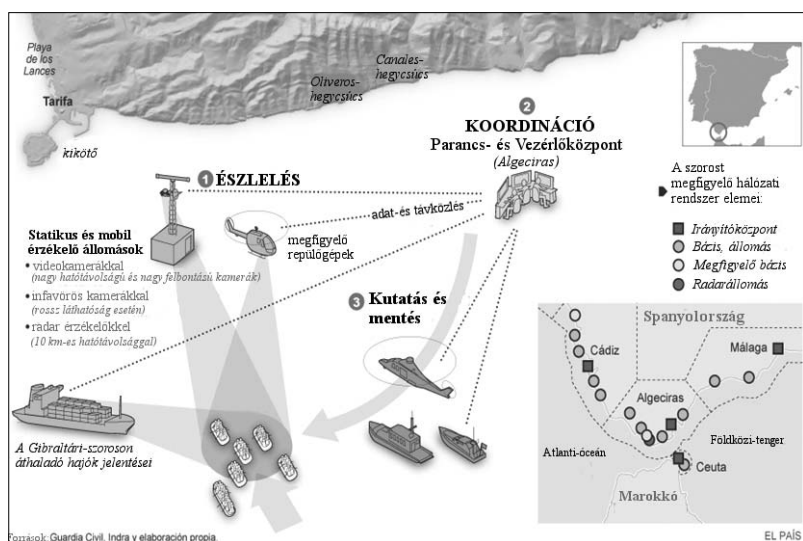
¹¹ <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/western-mediterranean-route/> (Letöltés időpontja: 2017. 06. 25.)

¹² Partido Socialista Obrero Español – Spanyol Szocialista Munkáspárt.

zött magukban foglalták az illegális határátkelők visszafogadását, ha sikerült felfedezniük az illetékeseket.¹³

Az integrált külső megfigyelőrendszer

A SIVE egy 2001-ben létrehozott, magas szintű technológiával rendelkező felderítő- és elfogórendszer, amelyet a spanyol partok felügyeletére használnak. A rendszer három részből áll: a parton elhelyezett radarállomásokból; olyan irányítóállomásokból, ahonnan a speciális egységek irányítani tudják a kamerák és a radarok mozgását a partvidéken; elfogóegységekből (járórhajók, helikopterek és tengeri járművek), amelyek az irányítóállomásról kapnak parancsot a bevetésre. A rendszer sikeressége és egyben hibája, hogy bár a fő útvonalon, Cádiz felé csökkent a migrációs hullám, az útvonalak eltolódtak keleti és nyugati irányba, néhol a régebbi útvonalak újbóli igénybevételével, néhol új lehetőségek kiaknázásával. Az ember-tömeg elsősorban a Kanári-szigetek felé terelődött.¹⁴

3. ábra A SIVE felépítése¹⁵

A SIVE másik hibája, hogy a migránsokat – elfogásukat követően – egy eseti jelleggel létrehozott bázisra kellett szállítani. Akik menedéket kerestek, azok kérelmét el kellett bírálni, ha azonban negatív ítéletet hoztak, vagy nem menedékkérelem okán keltek át a határon, a spanyol erőknek meg kellett állapítani a bevándorló származási országát, hogy vissza tudják őket oda szállítani. Az elrettentés az egyetlen mód, mellyel a SIVE csökkenteni tudja a Spanyolországba érkező migránsszállító hajók számát. Ez Marokkó esetében ugyan bevált,

¹³ Ana María López-Sala: Immigration Control and Border Management Policy in Spain. Institute of Public Affairs. Spanish Council for Scientific Research (CSIC), Madrid, Spain, 2009. december, 18–20. http://digital.csic.es/bitstream/10261/64154/1/Poland%20Report%20_Immigration%20control%20_2009.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 06. 22.)

¹⁴ Uo. 16–17.

¹⁵ http://ep00.epimg.net/elpais/imagenes/2014/08/13/media/1407961147_754163_1407963415_noticia_normal.png (Letöltés időpontja: 2017. 06. 22.)

de más, szubszaharai országok esetében kevés sikert hozott. A nyugat-afrikai államoknak és a Kanári-szigetnek egy más, adekvát módot kell találniuk a siker eléréséhez, hiszen az elrettentést a rendelkezésre álló erőforrásokból nem képesek hosszabb ideig fenntartani.¹⁶

A schengeni vívmányok rendszere (SAS¹⁷)

Ha a SIVE nem működött a Kanári-szigeteken, a SAS még működhet. A SAS egy olyan rendszer, mely az illegális migráció feltartóztatása mellett valamennyi elemével képes a tagállamok számára kedvező migráció támogatására és elősegítésére. A SAS egyik megfelelője, az IBM¹⁸ a migráció mellett más tevékenységek megszüntetését is előtérbe helyezte, mint a kábítószer-csempészet, a terrorcselekmények megakadályozása és a kockázatot jelentő személyek elfogása.

Ezzel szemben a schengeni vívmányok rendszere a teljes térség lefedését preferálja megfelelő szakember bevonásával. A rendszer tíz szűrője az alábbi:

1. politikai, gazdasági és tájékoztató eszközök a migráció kezelésében;
2. vízumrendszer;
3. delegált okmányszakértők;
4. összekötő tisztviselők;
5. szállítóvállalatok felelőssége;
6. tranzitállamok határellenőrzési rendszere;
7. biztonságos harmadik országok;
8. külső határok szigorú ellenőrzése;
9. kiegyenlítő intézkedések;
10. belső határ térsége.¹⁹

A SAS életbeléptetésével a Kanári-szigeteken újraélénkülő illegális migrációt kordában lehetne tartani, de továbbra is hangsúlyozandó tény, hogy a nyugat-afrikai útvonal a balkáni társaihoz képest csekély jelentőségű az európai országok számára.

A KÖZÉP-MEDITERRÁN ÚTVONAL

A Frontex által közzétett adatok alapján az európai kontinensre irányuló migrációs útvonalak közül a Földközi-tenger középső régióján áthaladó útvonal az egyik, amelyen keresztül a legnagyobb számban érik el menekültek az „öreg kontinens” partvidékét.²⁰

Az ezen az útvonalon érkező menekültek jellemzően Afrika mélyebben fekvő, gazdaságilag, politikailag, egészségügyileg elmaradott államaiból indulnak útnak, a nyomorból és a kilátástalanságból való kitörés reményében. Az egyre inkább fenyegető klímaváltozás, az ivóvízhiány következtében lehetetlenné váló állattartás, a rossz gazdálkodás miatt kialakuló élelmiszerhiány és a korrump államvezetés miatt leszakadó társadalmi rétegek

¹⁶ Jørgen Carling: The Merits and Limitations of Spain's High-Tech Border Control. 2007. <http://www.migrationpolicy.org/article/merits-and-limitations-spains-high-tech-border-control> (Letöltés időpontja: 2017. 06. 21.)

¹⁷ Schengen Acquis System – a schengeni vívmányok rendszere.

¹⁸ Integrated Border Management – integrált szellemű határigazgatás.

¹⁹ Lásd Ritecz–Sallai: i. m. 109–143.

²⁰ Migratory routes map. Frontex, 2017. <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/> (Letöltés időpontja: 2017. 06. 20.)

számára hatalmas nyomást jelent a mindennapi élet. A gyermekek felnevelése, iskoláztatása, fertőzésektől történő megóvása a nyomortelepeken lehetetlen harcnak tűnhet, így a végső elkeseredettség és kilátástalanság elől az otthon elhagyása és az ismeretlenbe való indulás jelenthet egyedüli kiutat.

A rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján a Földközi-tenger közepső területeit keresztező útvonal kiindulási országa Líbia, mivel a 2011-es forradalom óta a közel 1700 km-es partszakasza ellenőrizetlen, így a líbiai kikötővárosok, Tripoli és Bengázi az Európába tartó menekülthullám központi kiindulópontjaivá váltak.

A 2010-et megelőző években a Közép- és Dél-Afrikából az országba érkezők számára a munkalehetőség, a jobb életfeltétel elegendő motivációt jelentett szülőhazájuk elhagyására. A kőolaj-kitermelés elegendő munkaerőt szívott fel ahhoz, hogy a szubszaharai régiókból érkezőknek ne álljon érdekében a kontinens elhagyása. A kontinensen belüli, északi irányú migráció főbb célja a pénzkeresés volt, mivel kellő anyagi fedezettel, a jobb remény érdekében „megvásárolhatták” útjukat Európa irányába, de sok esetben Líbia jelentette a végcél, mivel az ország az afrikai régióban gazdaságilag kiemelkedőnek számított.

A tengeri útvonal hosszú ideje nagy népszerűségnek örvend a vándorlásra kényszerülő tömegek között. 2009 előtt a jellemzően Szomáliából, Tunéziából, Nigériából, Eritreából érkező Olaszország irányába folytatták útjukat, de a Líbia és Olaszország között 2008. augusztus 30-án aláírt kétoldalú egyezmény²¹ hatására két évre szinte teljesen megszűnt a népvándorlás az országok között. A drámai változást az arab tavasz „beköszönte” jelentette 2011-ben, amikor főként gazdasági okokból három hónap alatt 23 ezer tunéziai állampolgár érkezett az olasz Lampedusa szigetére, hogy onnan Franciaországba jusson munkavállalás céljából. Március és augusztus között újabb negyvenezer fős tömeg érte el Lampedusa partjait, többnyire a Szaharán túli országokból kiindulva.²²

Líbiában komoly embercsempész-hálózat épült ki néhány év alatt, felismerve, hogy a bukott állam arra hivatott szervei képtelenek feladatuk ellátására a rendvédelem terén, a kereslet viszont hatalmasra duzzadt az országot Európa felé elhagyni szándékozók számának drasztikus emelkedése miatt.

Az embercsempészet Afrika egyik legfenyegetőbb és legjövedelmezőbb szervezett bűnözési ága. Az elkeseredett, kilátástalan helyzetben élők a jobb élet reményéhez vezető útért évente több milliárd euróval és sok esetben az életükkel fizetnek, mely egyelőre kiapadhatatlan bevételi forrást jelent a bűnszervezetek számára.

A közép-mediterrán útvonalon Európába érkezők száma évek óta folyamatos emelkedést mutat, mely a jól szervezett embercsempész-hálózatnak is köszönhető. A Nyugat- és Közép-Afrikából útnak induló menekültek első és egyben egyik legjelentősebb állomása a Líbiával szomszédos Niger Agadez nevű városa, ahol a lakosság jelentős részének megélhetését a bűnözésnek ez a válfaja biztosítja.²³ A többek között menetrend szerint közlekedő buszokkal a városba érkező menekültek az embercsempészekkel itt kerülnek először közvetlen kapcsolatba. A hierarchikusan felépített, jól szervezett hálózat tagjai először a Szaharán,

²¹ http://www.istitutospioiv.it/sites/default/files/articolo/Trattato%20di%20Amicizia,%20Partenariato%20e%20Cooperazione%20tra%20la%20Repubblica%20Italiana%20e%20la%20Grande%20Giamahiria%20Araba%20%20Libica%20Popolare%20Socialista/testo_trattato_it_lib.pdf (Letöltés időpontja: 2018. 06. 06.)

²² Central mediterranean route. Frontex, 2017. <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/central-mediterranean-route/> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 02.)

²³ People smuggling in the central mediterranean. Frontex, 2017. <http://frontex.europa.eu/feature-stories/people-smuggling-in-the-central-mediterranean-IqDY5g> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 02.)

majd Afrikát Líbián keresztül elhagyva, a Földközi-tengeren át vezetik az útnak indulókat Olaszország partjai felé. A sivatagon történő zavartalan átkelésben kulcsfontosságú szerepet játszanak a csempészhálózathoz tartozó két ősi törzs tagjai, a tuaregek és a tubuk, akik hely- és személyismeretük révén uralják a Szaharán átvezető főbb útvonalakat, ezáltal szabad utat biztosíthatnak az államok között. Kihaszználják, hogy Líbia egyes határvidékei a Kadafi-rezsim bukását követően leépült államigazgatás következtében őrizetlenül maradtak.²⁴

Az Agadezben összegyűlt migránsokat szervezett körülmények között szállítják Líbia területére, ahol – Seba városán keresztül, amely szintén jelentős szerepet játszik az embercsempész-hálózat működésében – a fővárosba, Tripoliba, ezzel a Földközi-tenger partjára érkeznek. Az út megfelelő mennyiségű készpénz rendelkezésre állása esetén 2-3 hetet vesz igénybe, ezalatt a pihentetés a bünszervezet által erre a célra fenntartott gettókban történik. Ha a pénz nem elegendő, akkor a tengerpartig vezető út akár több hónapra is nyúlhat, mert a migránsok megállásra és a folytatáshoz szükséges anyagi fedezet megteremtésére kényszerülnek. A munkalehetőségek korlátozottak, a menekültek gyakran embertelen körülmények között dolgoznak az út folytatása érdekében. Az utazás költsége elérheti a 3000 eurót, ami az adott gazdasági körülmények között mérhetetlenül magas pénzösszeget jelent. Gyakran egész családok dolgoznak azért, hogy egy tagjuk végül útnak indulhasson.²⁵

A szervezett bűnözői körök a minél magasabb anyagi haszon érdekében minden korábbiánál több embert zsúfolnak a tengeri átkelésre teljes mértékben alkalmatlan, a költségek csökkentése érdekében egyre silányabb alapanyagból készült gumi-, illetve facsónakokba, és ez a szó szoros értelmében életveszélyessé teszi az utazást, amely korábban sem volt veszélytelen. Általános, hogy a profit érdekében az embercsempészek tudatosan kevesebb üzemanyagot, ételt és vizet biztosítanak az útra, mint amennyire szükség lenne, mivel számolnak azzal, hogy Líbia partvidékét elhagyva az európai hatóságok a migránsokat kimentik a veszélyhelyzetből. Ezt okkal feltételezhetik, mert 2011–2013 között a csónakok még rendszeresen elérték a Líbiától 300 km-re fekvő Lampedusát, de ma már a kimenekítési zóna áthelyeződött Líbia felségvizeinek határához.

A Nyugat-Afrikából Líbia felé tartó menekültek Malin, Nigeren, illetve egy részük Algérián áthaladva érkeznek Líbiába. Néhányan Maliból busszal érkeznek Agadezbe, ez a hosszú útnak a viszonylag legegyszerűbb része, köszönhetően annak, hogy a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közösségébe (ECOWAS²⁶) tartozó államok között szabad mozgás joga illeti meg a polgárokat. Niger ezzel a legjelentősebb tranzitország lett Afrikában, 2016-ban közel 150 ezer Nyugat-, illetve Közép-Afrikából érkező migráns haladt át rajta. Egyes becslések szerint a Lampedusába Nyugat-Afrikából érkező menekültek közel fele Agadezen keresztül érte el a Földközi-tengert.²⁷ Az Algériába Nigerből vagy Maliból érkező migránsok az algériai partvidékről kihajózva közelítik meg Európát, vagy továbbhaladnak Líbia irányába.

A közép-mediterrán útvonalon tengerre szálló menekültek Málta vagy Olaszország területén lépnek Európába. Málta népszerűsége az utóbbi években azonban számottevően

²⁴ A szubszaharai régiókból induló, Líbián keresztül Olaszországba tartó útvonalak. The Central Mediterranean route: Deadlier than ever. Global Migration Data Analysis Centre, 5–6. https://publications.iom.int/system/files/pdf/gmdac_data_briefing_series_issue3.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 07. 05.)

²⁵ The sea route to Europe: The Mediterranean passage in the age of refugees. UNHCR The UN refugee Agency, 2015. <http://www.unhcr.org/5592bd059.pdf> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 03.)

²⁶ Economic Community of West African States.

²⁷ OM Records Over 60,000 Migrants Passing Through Agadez, Niger between February and April 2016. International Organization for Migration, 2016. <https://www.iom.int/news/iom-records-over-60000-migrants-passing-through-agadez-niger-between-february-and-april-2016> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 04.)

csökkent. A máltai kormány még a kontinenst tömegesen érintő nyomás korai szakaszában felismerte a lehetséges következményeket, ezért olyan migránspolitikát vezetett be, mely a menekültek számára kellemetlen feltételek miatt a sziget elkerülését eredményezte. A Mare Nostrum és a Triton műveletek is hozzájárultak a Máltán menedékkérelmet benyújtók számának a csökkenéséhez, mivel a nyílt tengerről kimenekítettek Olaszországban értek partot. A fentieknek köszönhetően 2014-ben 568, 2015-ben 105 menedékkérelmet nyújtottak be Máltán, 2016-ban pedig már egyet sem.²⁸

Az olasz partokat elérő migránsokat a Frontex képviselői önkéntes alapon nyilatkoztatják az út során tapasztaltakra vonatkozóan, amiből értékes információk származnak az embercsempész-hálózat és az aktuális útvonal tekintetében. Ezek a belső információk segítséget jelentenek a migráció elleni küzdelemben, az okok feltárásában, valamint a szervezett bűnözői hálózat felszámolására irányuló harcban.

Mivel elsődleges cél kizárólag az emberi élet védelme lehet, így az olasz hatóságok a határvédelem megerősítése helyett a Földközi-tengeren folytatott keresési és mentési akciókra kényszerültek nagyobb hangsúlyt fektetni.

A Földközi-tenger által követelt halálos áldozatok számának csökkentése érdekében 2013 októberében életre hívták Mare Nostrum (A mi tengerünk) néven azt a kereső és kutató műveletet, melynek alapját a tengerbe veszett 368 férfi, nő és gyermek halálát okozó hajószerecsétlenség jelentette. Az Európai Bizottság és Olaszország által finanszírozott műveletben az olasz haditengerészet hadihajói, illetve megfigyelő hajók vettek részt, a műveletben szerepet vállalók Líbia partjai mentén látták el feladatukat. A művelet azonban politikai körökben nem örvendett népszerűségnek a magas működési költségei miatt, így a 150 ezer főt meghaladó kimentési eredmények ellenére a Mare Nostrum művelet a többi uniós tagország támogatása és pénzügyi segítségnyújtás hiánya miatt 2014 októberében véget ért. Ebben az anyagi jellegű nehézségek mellett nagy szerepet játszott az is, hogy a migránsok körében hűzóerőként hatott, hogy a közép-mediterrán útvonal a hatóságok folyamatos jelenlétének köszönhetően kisebb vállalt kockázatot jelentett.²⁹

A Mare Nostrum szerepét a Frontex által felügyelt Triton művelet vette át, mely azonban lényegesen kisebb kereső- és mentőkapacitást tudott felmutatni. A Triton – a Mare Nostrummal ellentétben – a hangsúlyt Olaszország külső határainak védelmére helyezte át, és Líbia területétől távolabb, az olasz partokhoz lényegesen közelebb végezte tevékenységét, aminek legfőbb okaként az jelölhető meg, hogy a Mare Nostrum költségeinek már csupán csak a töredékét tudta a Frontex, illetve a többi részt vevő tagország felmutatni.^{30,31}

A Triton műveletben Olaszország mellett már több EU-tagállam is szerepet vállalt, úgymint Belgium, Csehország, Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Lengyelország, Litvánia, Luxemburg, Málta, Nagy-Britannia, Németország, Portugália, Románia, Spanyolország, Svédország, Szlovénia, valamint Izland és Svájc.

²⁸ UNHCR, „Global Trends: Forced Displacement in 2015”. <http://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html> and „Mediterranean Arrival Data 2017”. <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/53876> (Letöltések időpontja: 2017. 07. 08.)

²⁹ Mare Nostrum Operation, Ministero Della Difesa, Marina Militare, 2017. <http://www.marina.difesa.it/EN/operations/Pagine/MareNostrum.aspx> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 04.)

³⁰ Operation Triton: Europe's Mediterranean border patrol. BBC, 2014. <http://www.bbc.com/news/world-africa-30039044> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 04.)

³¹ A Mare Nostrum és a Triton műveleti területei. <https://www.planet-wissen.de/av/video-mare-nostrum-und-triton-100.html> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 08.)

A Triton művelet a korábban az emberi életek mentésére való törekvésekről visszaállt a külső határok védelmének biztosítására Olaszország partvidékén. Amíg a Líbiából, vagyis Közép- és Nyugat-Afrikából Európába útnak indulók száma nem csökken, és míg a háborús állapotok, a gazdasági és az egészségügyi elmaradottság, a klímaváltozás jelentette nehézségek nem csillapodnak, számukban nem várható számottevő csökkenés, és az emberek továbbra is az életüket veszélyeztető tengeri átkelés mellett döntenek.

Az embercsempészet, emberkereskedelem felszámolása céljából 2015. június 22-én létrehozott – és legutoljára 2018. december 31-ig meghosszabbított – Operation Sophia haditengerészeti művelettel az Európai Unió igyekszik ellehetleníteni, felszámolni a szervezett bűnözői hálózatok működését a Földközi-tenger középső részén. Alapfeladatai mellett részt vesz a líbiai parti őrség és haditengerészet tagjainak kiképzésében, illetve az ENSZ-fegyverembargó betartatásában a líbiai partokhoz közeli nyílt tengeren. A művelet alapvető feladata az emberkereskedők által használt hajók azonosítása, feltartóztatása, megsemmisítése. A több száz hajó megsemmisítése, illetve embercsempész elfogása és az olasz hatóságoknak történő átadása mellett már több mint 16 ezer ember életét is megmentették a művelet résztvevői.³²

Eközben a közép-mediterrán továbbra is a legveszélyesebb útvonal. 2016 első öt hónapjában 23 Európába tartó migránsból egy biztosan a tengerbe fulladva vesztette életét, míg 2014-ben ez az arány 1:50, 2015-ben pedig 1:53 volt. A legrosszabb átlag 2016 áprilisában volt, amikor a Földközi-tenger középső részén útnak indulók 5%-a vesztette életét.³³

A 2016-os és 2017-es érkezési, illetve halálozási adatokat figyelembe véve megállapítható, hogy a kelet-mediterrán útvonalon 2017-ben az érkezők és a halottak számában 90%-ot meghaladó csökkenés figyelhető meg 2016 azonos időszakához képest, a nyugati és a középső régiókban az érkezők száma viszont emelkedett, az útnak indulók halálozási arányában azonban ezeken az útvonalakon is csökkenés mutatkozik.³⁴

Az adatokból kitűnik, hogy valóban a Földközi-tenger középső régiója tekinthető jelenleg a legkockázatosabb útvonalnak a halálesetek, illetve az érkezők számának aránya alapján, de ebben komoly szerepet játszik az is, hogy a többi útvonalhoz képest az útnak indulók számában hatalmas különbség mutatkozik ezen a területen.

A nyugat-mediterrán útvonalon tapasztalható alacsony menekültszám a Spanyolország és Marokkó között megkötött kétoldalú egyezménynek köszönhető, amely a nyugat-afrikai államokat elhagyni kényszerülőket is a középső területek felé, Líbia irányába tolja át.³⁵

Az Afrika északi partvidékéről tengerre szálló menekültek, illetve migránsok alapvetően három nagyobb csoportra oszthatók. Az első csoportba tartozók az államukban részlegesen hatalmat gyakorló terrorista szervezet elől menekülve mentik saját, illetve családjuk életét (Szíria). A második csoport tagjai saját államuk instabilitása, az uralkodóvá vált erőszakos cselekmények miatt hagyják el otthonaikat, visszatérésük esetén sebezhetőségük, kiszolgáltatottságuk változatlanul fennállna (Szomália), a harmadik csoportba tartozók pedig jellemzően Nyugat-Afrikából indulva a gazdaságilag fejlettebb európai országokban a jobb életet, jobb

³² EUNAVFOR MED operation SOPHIA, 2017. https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eunavfor-med_en (Letöltés időpontja: 2017. 07. 05.)

³³ A mediterrán útvonalakon életüket veszítették aránya a 2014. január és 2016. május közötti időszakban. <https://missingmigrants.iom.int/mediterranean> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 03.)

³⁴ Uo.

³⁵ EU–Morocco Cooperation on Readmission, Borders and Protection: A model to follow? CEPS Paper in Liberty and Security in Europe, 2016. <https://www.ceps.eu/system/files/EU-Morocco%20Cooperation%20Liberty%20and%20Security%20in%20Europe.pdf> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 05.)

lehetőségeket rejtő célt látják, de saját államaikban nincsenek közvetlen erőszaknak kitéve, megélhetésük alapesetben biztosított.

A „taszító” hatást kifejtő tényezők a kiinduló országok elhagyását eredményezik. Ezt a hatást erősítik az európai államok „húzó” tényezői, mint például a gazdasági fejlettségből következő hosszú távú munkalehetőség és szociális juttatások, valamint a háborús konfliktusok hiánya miatti biztonságérzet, illetve nem jelentéktelen szempontként a családegyesítés is szerepet játszik.

A közép-mediterrán útvonalon keresztül 2015-ben útnak indult, Olaszországba és Máltára érkező 153 947 migráns nemzetisége alapján a menekültek többségének kiindulási országai Eritrea, Nigéria, Szomália, Szudán, Gambia és Szíria. 2016-ban a menekültek száma 181 436-ra emelkedett. Nemzetiségüket tekintve többségük Nigériából, Eritreából, Elefántcsontpartról, Szomáliából és Gambiából indult útnak.³⁶

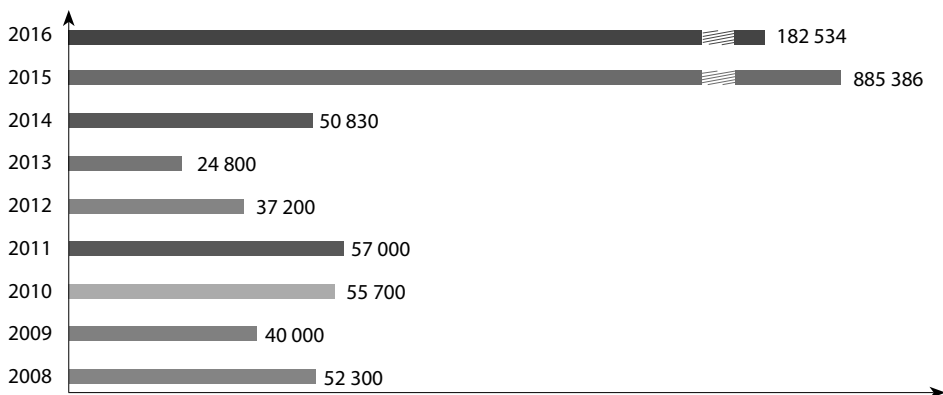
A KELET-MEDITERRÁN ÚTVONAL

2015-ben csaknem 900 ezer bevándorló érkezett az Európai Unió területére a kelet-mediterrán útvonalon keresztül, ez a szám 2016-ban valamivel csökkent. A 2015-ös adat az előző évinek 17-szerese. A migránsok legtöbbször a görög szigetvilágba érkezett, főként a Törökországhoz közeli Lesbosz szigetére.

A bevándorlók száma már 2014-ben erősen emelkedő tendenciát mutatott. Októberben 215 ezerrel nőtt a számuk, a tél kezdetével, novemberben és decemberben csökkent. 2015 folyamán a Frontex egyre több tisztelet és hajót telepített a görög szigetekre, akik a mai napig ellátják feladatukat, segítséget nyújtanak a tengeri járőrözésben és a naponta érkező több ezer bevándorló nyilvántartásában.

A kelet-mediterrán útvonalon a migránsok többsége szíriai, de jelentős számú az afgán és a szomáliai származású is. A bevándorlók Görögországot észak felé hagyták, illetve hagyják el Macedónia irányába, vagy Törökországból Dél-Bulgária felé veszik az irányt.

4. ábra *Az illegális határátlépések száma a kelet-mediterrán útvonalon 2008–2016 között*³⁷

³⁶ Az Afrikán belüli migrációs útvonalak. <http://www.itstime.it/wp-content/uploads/2016/01/rotte.jpg> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 06.)

³⁷ Uo.

A Földközi-tenger és környéke az a térség, ahol a migráció kifejezetten zajlik. Felsőrehatunk tengeri, szárazföldi és légi útvonalakat, ám utóbbi a legkevésbé jellemző. Számos tényező támasztja alá a kelet-mediterrán útvonal növekvő „népszerűségét”, jól megfigyelhetők e tanulmány elején bemutatott toló és vonzó tényezők. Az embercsempészet fejlődött az egyik legjövedelmezőbb és legjellemzőbb iparággá Törökországban is. Az embercsempészek különböző állampolgárságúak, de származásuk gyakran megegyezik „ügyfeleik” származásával.³⁸

Az EU-ra nehezedő migrációs nyomás tekintetében kiemelten fontos, hogy mi történik Törökországban. A 2016 márciusában az EU és Törökország között megkötött egyezmény működőképességének fenntartása nélkül a migrációs helyzet ismételten kiéleződhet. Hangsúlyozni kell, hogy a megállapodás gyakorlati kivitelezése és betartása elsősorban a török félén múlik, ami bizonyos kétségeket kelthet. Ankarának addig érdeke az együttműködés, amíg az uniós csatlakozás perspektívája bizonyos mértékig adott számára, illetve az Európai Unió legalább a pénzügyi kötelezettségeit teljesíti Törökország irányában. A türelem azonban láthatóan fogy: a vízummentesség megadásának hiánya, az új tárgyalási fejezetek megnyitásának elmaradása frusztrálttá teszi a jelenlegi török vezetést. Erdoğan szemében az elnöki rendszer bevezetése szinte elsődlegességet élvez, melynek minden más alárendelhet (adott esetben az európai integrációt is), ezért az EU könnyen kiszolgáltatottá válhat, ha Ankar komoly lépésre szánja el magát. Ennek veszélyét növeli, hogy a török vezetés számára gazdasági helyzete javításában és szövetségi rendszerének erősítésében valós alternatívát jelenthet a keleti orientáció és így a kapcsolatok javítása (Oroszország, Kína, Eurázsia).

A több tízezer migráns kezelésével küzdő Görögország és tágabban az egész Balkán, valamint az EU számára súlyos következményekkel járna, ha Törökország érdemben fellátaná a határőrizetet. Ennek fényében kiemelten támogatandó a balkáni országok határzárása, hiszen egy negatív forgatókönyv esetén hatalmas nyomás alá kerülnének ezek az országok. Az EU-nak összességében kiemelt figyelmet kell fordítania Törökországra, és késznek kell lennie engedmények tételére, még akkor is, ha sok esetben jogos aggodalommal figyeli a belpolitikai fejleményeket és a demokrácia állapotát.³⁹

Összességében megállapítható, hogy a kelet-mediterrán útvonalon Törökország, illetve annak kapcsolata az EU-val jelentősen befolyásolhatja a kelet felől érkező bevándorlási hullámot.

A NYUGAT-BALKÁNI ÚTVONAL

A balkáni útvonalon 2015 első negyedében jelentősebb migrációs nyomás jelentkezett, mint az összes többi útvonalon. Az útirány 2012-ben lett népszerű átkelőhely az EU-ba, amikor a schengeni útlevel-korlátozásokat enyhítették négy balkáni ország, Albánia, Bosznia-Hercegovina, Montenegró és Szerbia számára. 2013-ban körülbelül 20 ezer ember lépte át a határt illegálisan. Majdnem mind beadták a menedékkérelmet az átkelést követően. Ösztönözve voltak egy törvényváltozás által, amelynek alapján a menedékkérelmet nyitott táborokba vitték, és azokat később elhagyhatták. Júliusban a magyar hatóságok megerősítették a határ védelmét és változtattak a menedékkérésre vonatkozó törvényen. Az EU országaiba történő

³⁸ Eastern Mediterranean route. Frontex, 2017. <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/> (Letöltés időpontja: 2017. 06. 24.)

³⁹ Migrációs várakozások 2017-re. Migrációkutató Intézet, 2017. <https://www.migraciokutato.hu/hu/2017/02/22/migracios-varakozasok-2017-re/> (Letöltés időpontja: 2017. 06. 24.)

vándorlás, bár a térségben minden országot érintett, de legmeghatározóbb mértékben Albániából és Koszovóból volt tapasztalható. 2014-től növekedés volt megfigyelhető, melynek egyik oka a térség állampolgárainak vándorlása, különösen Koszovóból, akik csatlakoztak az északnyugat felé tartó áramlathoz.⁴⁰

2. táblázat *Menedékkérők aránya származási ország szerint az EU-ban, az összes százalékában*⁴¹

	2013. I. félév	2014. I. félév	2015. I. félév
Szíria	7	14	14
Afganisztán	6	6	11
Irak	5	7	10
Pakisztán	5	4	3
Koszovó	6	4	14
Szomália	4	3	2
Albánia	2	3	5

Miután Magyarország 2015 szeptemberében kiépítette a kerítést a szerb határon, a migránsáramlat Horvátországra helyeződött át. A régióban 2015-ben összesen 746 ezer illegális határsértőt regisztráltak. Nemzetiségek szerint legkiemelkedőbbek a szírek, utánuk következnek az irakiak és az afgánok. Összességében megállapítható, hogy a nyugat-balkáni útvonal két migrációs áramlásból tevődik össze: magából a nyugat-balkáni országból kivándorlókból, valamint más migránsokból, akik az EU-ba belépve (Bulgáriába vagy Görögországba) Törökországon keresztül szárazföldön vagy tengeren érkeznek azzal a céllal, hogy elérjék a schengeni térséget. Bár a nyugat-balkáni országok megfelelő jogszabályokkal és migrációkezelési technikákkal rendelkeznek, a határaikat nagy számmal átlépő illegális menekültek száma nyomot hagyott a törvényekben, migrációkezelési politikájukban, illetve menekültügyi rendszerükben.⁴² Az Európai Uniónak belépési megállapodása van Albániával, Szerbiával, Montenegróval és Bosznia-Hercegovinával. A kihívást főleg a hatályos jogszabályok következetes végrehajtásának biztosítása és elegendő, a nemzetközi normáknak megfelelő kapacitás megteremtése jelenti.

Ezen a ponton érdemes egy kicsit behatóbban megvizsgálnunk a nyugat-balkáni jogi keretrendszert. Jóllehet a jogi szabályozás nagymértékben összeegyeztethető az európai uniós vívmányokkal, intézményrendszerrel és jogalkotással, a migráció kezeléséhez szükséges keretek további kiigazításra szorulnak. Minden ország három típusú jogszabályt fogadott el a következő viszonyokra vonatkozóan:

- külföldiek/idegenek;
- állami határellenőrzés;

⁴⁰ Western Balkan route. Frontex, 2017. <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/western-balkan-route/> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 08.)

⁴¹ Migration Policy Debates, No. 7. 2015. szeptember, OECD 7.

⁴² The Western Balkans Frontline of the migrant crisis. Members' Research Service, 2016. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI\(2016\)573949_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI(2016)573949_EN.pdf) (Letöltés időpontja: 2017. 06. 27.)

– a büntető törvénykönyv felülvizsgálata a bevándorlók csempészetének büntetendővé tétele érdekében.⁴³

A fentiekén kívül kulcsfontosságú stratégiai dokumentumokkal is rendelkezik, amelyek meghatározzák a prioritásokat, a szabálytalan bevándorlás és az illegális tartózkodás kezelésével kapcsolatos fő célokat és intézkedéseket. A régió országainak menekültügyi eljárásai több dologban különböznek egymástól, például a menedékjogi eljárás lépéseiben, illetve a menedékjog megítélésének vagy megtagadása indoklásának tekintetében. Annak érdekében, hogy a helyzet továbbra is kezelhető legyen, nemzeti és regionális párbeszédre és gyakorlati együttműködésre van szükség a régióban.⁴⁴

Ha megnézzük a területre vonatkozóan a migráció kiváltó okait, kiemelhetjük a kedvezőtlen demográfiai változásokat, vagyis azt, hogy a munkaképes lakosság létszámának növekedése nincs arányban a munkahelyek létesítésének ütemével. További okként jelentkeznek a háborúk, illetve a polgárháborúk. Ezenkívül kiemelendő még a kedvezőtlen ökológiai folyamatok hatása, a mezőgazdasági feltételek romlása, valamint a vízhiány, amiért a klímaváltozás tehető felelőssé. A Nyugat-Balkán térsége tekintetében az előbb felsorolt okok közül különösen fontos a tőkehiány, illetve a munkanélküliség.

Ahogy arra korábban utaltunk, az EU országaiba jelentős a migráció Albániából és Koszovóból. A nagymértékű kivándorlás okai ezen országok tekintetében 2015-ben a gazdasági válság, a fejlődésképtelenség, az ebből következő szegénység és a korrupció volt. A térségben élők körében megfigyelhető a nagyfokú frusztráltság, ennek kialakulásában kiemelkedő szerepet játszik a már említett szegénység, gazdasági kilátástalanság, bűnözés, a szociális ellátórendszer elégtelensége és a munkanélküliség magas aránya.

Ha az elkövetkezendő évek migrációs trendjeit vizsgáljuk az útvonalon, megállapíthatjuk, hogy a 2015-ös migrációs szintek a térségben körülbelül 3–5 évig még fennmaradnak, illetve esetleges bejósolhatatlan politikai események következtében fel is erősödhetnek bizonyos országok esetében.⁴⁵

A KELETI ÚTVONAL

Az Európai Unió keleti határai jelentős kihívásokat jelentenek határellenőrzés szempontjából. Összességében azonban elmondható, hogy nagyságrendileg ezen az útvonalon sokkal kisebb a migráció mértéke, mint bármelyik másik útvonalon, százalékos arány tekintetében mindössze 0,1%-ot tesz ki. 2015-ig Ukrajna volt a fő tranzitország az EU felé, főleg oroszok, grúzok, szomáliaiak és afgánok számára. Ezenkívül a Kaukázus és Közép-Ázsia térségéből érkezők számára is kiemelt útvonal. Ez az útvonal szinte már nem is működik, főként az orosz–ukrán válság miatt, illetve ahogy arra korábban már utaltunk, a többi útvonalhoz viszonyítva elhanyagolható a migránsok száma. A keleti és a balkáni útvonal Magyarországnál találkozik, ezért országunk helyzete speciálisnak tekinthető.

Hazánkat tekintve megjegyezhető, hogy egyes prognózisok szerint a közeljövőben a román határra helyeződhet nagyobb nyomás. Az együttműködés a magyar és a román

⁴³ Readmission agreements with the countries of the western Balkans, 2008. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=URISERV:114562> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 02.)

⁴⁴ The Western Balkans Frontline of the migrant crisis.

⁴⁵ Az Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányai és kilátásai. Magyar Tudományos Akadémia Migrációs Munkacsoportjának elemzése, 2015. http://mta.hu/data/cikkek/106/1060/cikk-106072/_europabairanyulo.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 06. 26.)

határőrizeti szervek között kifejezetten jónak tekinthető. Részben ennek is az eredménye, hogy a román határvédelmi szervek eredményesen őrzik a határt, bár a helyzetet nehezíti, hogy a migránsok teherautókat és vasúti szerelvényeket is igénybe vesznek, ezekben bujkálva próbálnak átjutni a schengeni határon.⁴⁶

2015-ben új útvonal nyílt a migránsok számára, az úgynevezett sarkvidéki útvonal, amely Oroszországon keresztül vezet norvég és finn határátkelő pontokhoz. Csupán október és december között több mint hatezer menedékkérőt számláltak. Az eredetileg Afganisztánból és Szíriából induló tömeg az út során csatlakozott más nemzetiségű migránsokhoz. A fő átkelőpont Storskog, az egyetlen legális átkelőhely Norvégia és Oroszország között. 2015-ben ott 5200 menedékkérőt regisztráltak, míg ez a szám egy évvel korábban csupán tíz volt. Megfelelő papírok hiányában a gépjárművezetőket az átkelőhelyen bírsággal sújtják, a gyalogos forgalom pedig tiltva van, ezért a migránsok kerékpárokat vettek igénybe a közlekedéshez.

A helyzet decemberben valamelyest enyhült Norvégiában, egyrészt az időjárásai viszonyok miatt, másrészt a kerékpárok is fogytak. Ráadásul az orosz hatóságok megvonták az átutazási engedélyt azoktól, akik nem rendelkeztek schengeni vízummal. Az utóbbiak okán érzékelhető egy elmozdulás migráció tekintetében a finn határ felé. Finnország két, keletebbre fekvő határátkelőhelyén, Sallán, illetve Raja-Jooseppin 2016. január közepére mintegy ezer ember érkezett.⁴⁷

A térségben valójában a legtöbb probléma a jövedéki termékek kiskereskedelmi csempészetét érinti. A keleti határ mentén összességében a legális utazási csatornákkal való visszaélés a gyakoribb, mint az illegális határátlépés. Az illegális határátlépések száma 2008 óta elég stabil a keleti határszakaszon, évente nagyjából 1500 fő körül ingadozik.⁴⁸

Az útszakaszon közlekedők jelentős részét képezik az Afganisztánból és Szíriából érkező menekültek, akik, ahogy arra már korábban utaltunk, szintén elkezdték az új alternatíván, a sarkvidéki útvonalon való közlekedést. Először 2015-ben jelentkeztek elszórta esetek, amikor a migránsok ezt az útvonalat vették igénybe, elsősorban azért, mert Törökországból sikertelenül próbáltak bejutni az EU-ba.

A BEVÁNDORLÁS ALAKULÁSA

A Szíriából kiinduló migráció alapvető kiváltó oka az országban az arab tavasz lefolyását követő befejezetlen polgárháború. A szíriai menekültek egy része hazáján belül, a polgárháború által kevésbé érintett területekre menekült, mások viszont kénytelenek voltak elhagyni hazájukat. 2014-elejen 2,5 millió a regisztrált menekültek száma, 2015-re a szám majdnem 4 millióra növekedett (3,97), 2016-ra a 4,5 milliót is meghaladta, 2017. június 2-án ez a szám már több mint 5 millió fő volt.⁴⁹

A 2011–2014-es időszakban 234 ezer szíriai állampolgár kért menedéket az EU valamely országától. 2015-ben nagy kiugrás volt tapasztalható a migránsok számának növekedésében, ami elsősorban (de nem kizárólagosan) az Iszlám Állam 2014. évi térhódításának köszönhető. A csoport brutális tettei folytán még több ember kényszerült elhagyni otthonát, közülük sokan

⁴⁶ Nem indokolt a kerítés a magyar–román határon. Kormányzat – Hírek, 2017. <http://www.kormany.hu/hu/hirek/nem-indokolt-a-kerites-a-magyar-roman-hataron> (Letöltés időpontja: 2017. 06. 28.)

⁴⁷ Eastern borders route. Frontex, 2017. <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-borders-route> (Letöltés időpontja: 2017. 07. 06.)

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ Ritecz–Sallai: i. m.

arra a következtetésre jutottak, hogy inkább valamely biztonságos államban próbálnak új hazát keresni. Ennek megfelelően nőtt ugrásszerűen a szíriai, pakisztáni, afganisztáni és iraki menekültek aránya az összes menekülthöz viszonyítva. 2015-re már az összes menedékkérő több mint kétharmadát tették ki ennek a négy országnak az állampolgárai.

A szíriai menekültproblémának csak egy része érinti Európát, más területek legalább ennyire, vagy még jobban gyötörődnek a probléma miatt. Kiemelkedő ebben Jordánia és Törökország helyzete, 2015 végéig messze náluk volt a legtöbb menekült elhelyezve. Megjegyzendő, hogy a szíriai polgárháborúból és a menekültekből eredő költségek aránylag jelentős részét a libanoni kormány fizeti. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága szerint Libanon, Szíria nyugati szomszédja fogadja be a legtöbb szíriai menekültet a lakosság arányát tekintve. 2015 végére ezer libanoni lakosra 182 szíriai menekült jutott az országban. A több mint 600 ezer szíriai menekült befogadásáról szóló döntés több mint 2,5 milliárd dollárba kerül az országnak a Világbank becslése szerint. A libanoni gazdaság majdnem belerokkant abba, hogy több mint egymillió szíriainak nyújtott segítséget.⁵⁰

3. táblázat *A lakosságárányosan legtöbb szíriai menekültet befogadó országok*⁵¹

	1000 főre jutó szíriai menekültek száma 2015 végére	Szíriai menekültek száma 2015 végére összesen
Libanon	182	1 062 690
Jordánia	83	628 223
Törökország	32	2 503 549
Irak	7	244 642
Örményország	6	16 611
Svédország	5	52 707

Bár a konfliktus Szíriában még tart, és jövője még mindig megjósolhatatlan, a keleti útvonalon 2016-ban csökkenő tendencia volt megfigyelhető az illegális migrációt megkísérlő bevándorlók számában. Az Európai Unió határellenőrzési szigorítások, illetve az EU Törökországgal kötött megállapodása következtében az útvonal tekintetében valószínűsíthető, hogy a jövőben sem fog nagyobb népszerűsége szert tenni. A sarkvidéki útvonalon a migrációs nyomás a jövőben is csak a töredéke lesz a többi útvonalon tapasztalhatónak. Ha a későbbiekben esetleg még több szigorítást vezetnek be orosz részről, úgy talán ez az elhanyagolható mennyiség is csökkenhet.

ÖSSZEGZÉS

A migráció komoly problémát és a politikában egyet nem értést okoz Európában. A vonzási és taszítási tényezők folyamatosan működnek. A migrációt megfékezni lehetetlen. Ha a jövőbe tekintünk, láthatjuk, hogy az Európát érintő bevándorlás nem fog megszűnni, hanem csak fokozódni fog az elkövetkező években, esetleg évtizedekben. A migrációra erősítő hatással van az éghajlatváltozás, a vízkészletek apadása, az életkörülmények romlása, a háborúk

⁵⁰ The Tragic Numbers Behind Syria's Refugees. U.S. News, 2016. <https://www.usnews.com/news/best-countries/articles/2016-12-19/countries-hosting-the-highest-proportion-of-syrian-refugees> (Letöltés időpontja: 2017. 06. 28.)

⁵¹ <https://www.usnews.com/news/best-countries/articles/2016-12-19> (Letöltés időpontja: 2017. 06. 28.)

és a terrorizmus. Az előbb felsorolt problémák is jelentős negatív hatást fognak kifejteni a jövőben globális és lokális szinten egyaránt.

JAVASLATOK

A migráció többszereplős és komplex kérdéskör. Az EU jogalkotási folyamata hosszadalmas, a politikusok nehezen tudnak konszenzusra jutni. Erre megoldás lehet, hogy a tagállamok saját bevándorlási politikát folytassanak a harmadik országból érkező bevándorlók esetében. Fontos azonban a tagállamok közötti kommunikáció és a közös fellépés, hiszen a felépülő műszaki határázárak más EU-ország irányába terelhetik az illegális bevándorlókat, akik a több ezer megtett kilométer után nem fognak megfordulni, hanem minden lehetőséget megpróbálnak kihasználni, hogy az EU területére juthassanak.

Az EU-nak óriási szerepe lehetne a helyi konfliktusok megoldásában. A migráció kérdéskörét lokális szinten kell megoldani, a probléma gyökerénél, tehát az adott kibocsátó államban való stabilizáció során, az ottani életkörülmények javításával. Mivel ez egy hosszú folyamat, az időközben meginduló tömeget folyamatos ellenőrzés alatt kell tartani a humanitárius jognak megfelelően. Fontos lenne egy szűrőzóna létrehozása, mely problémamentesen működhet, figyelembe véve az etnikai sajátosságokat. Itt meg lehet állapítani, hogy az adott személy(ek) valóban jogosult(ak)-e a menekültstátusra. Szintén elengedhetetlen lenne, hogy a bevándorlók személyazonosságát és előéletüket megismerhesse a befogadó ország. Fontos lenne egy olyan intézményrendszer, mely figyelemmel kíséri a bevándorlók és menekültek integrációját.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Az Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányai és kilátásai. Az MTA Migrációs Munkacsoportjának elemzése, 2015. <http://mta.hu/data/cikkek/106/1060/cikk-106072/europabairanyulo.pdf>
- Carling, Jørgen: *The Merits and Limitations of Spain's High-Tech Border Control*. 2007. <http://www.migrationpolicy.org/article/merits-and-limitations-spains-high-tech-border-control>
- Central mediterranean route. Frontex, 2017. <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/central-mediterranean-route/>
- Eastern borders route Frontex, 2017. <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-borders-route>
- Eastern Mediterranean route. Frontex, 2017. <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/>
- EU–Morocco Cooperation on Readmission, Borders and Protection: A model to follow? CEPS Paper in Liberty and Security in Europe, 2016. <https://www.ceps.eu/system/files/EU-Morocco%20Cooperation%20Liberty%20and%20Security%20in%20Europe.pdf>
- EUNAVFOR MED operation SOPHIA, 2017. https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eunavformed_en
- Global Trends: Forced Displacement in 2015. <http://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd/unhcr-global-trends-2015.html>
- López-Sala, Ana María: *Immigration Control and Border Management Policy in Spain*. Institute of Public Affairs. Spanish Council for Scientific Research (CSIC), Madrid, Spain, 2009. december. http://digital.csic.es/bitstream/10261/64154/1/Poland%20Report%20_Immigration%20control%20_2009.pdf

- Mare Nostrum Operation, Ministero Della Difesa, Marina Militare, 2017. <http://www.marina.difesa.it/EN/operations/Pagine/MareNostrum.aspx>
- Mediterranean Arrival Data 2017. <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/53876>
- Migrációs várakozások 2017-re. Migrációkutató Intézet, 2017. <https://www.migraciokutato.hu/hu/2017/02/22/migracios-varakozasok-2017-re/>
- Migration Policy Debates, No. 7. 2015. szeptember, OECD.
- Migratory routes map. Frontex, 2017. <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/>
- Nem indokolt a kerítés a magyar–román határon. Kormányzat – Hírek, 2017. <http://www.kormany.hu/hu/hirek/nem-indokolt-a-kerites-a-magyar-roman-hataron>
- OM Records Over 60,000 Migrants Passing Through Agadez, Niger between February and April 2016, International Organization for Migration, 2016. <https://www.iom.int/news/iom-records-over-60000-migrants-passing-through-agadez-niger-between-february-and-april-2016>
- Operation Triton: Europe's Mediterranean border patrol. BBC, 2014. <http://www.bbc.com/news/world-africa-30039044>
- People smuggling in the central mediterranean. Frontex, 2017. <http://frontex.europa.eu/feature-stories/people-smuggling-in-the-central-mediterranean-IqDY5g>
- Readmission agreements with the countries of the Western Balkans, 2008. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=URISERV:114562>
- Ritecz György – Sallai János: *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0*. Hanns Seidel Alapítvány, 2016.
- The Central Mediterranean route: Deadlier than ever. Global Migration Data Analysis Centre, 2016. https://publications.iom.int/system/files/pdf/gmdac_data_briefing_series_issue3.pdf
- The sea route to Europe: The Mediterranean passage in the age of refugees. UNHCR The UN refugee Agency, 2015. <http://www.unhcr.org/5592bd059.pdf>
- The Tragic Numbers Behind Syria's Refugees. U.S. News, 2016. <https://www.usnews.com/news/best-countries/articles/2016-12-19/countries-hosting-the-highest-proportion-of-syrian-refugees>
- The Western Balkans Frontline of the migrant crisis. Members' Research Service, 2016. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI\(2016\)573949_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573949/EPRS_BRI(2016)573949_EN.pdf)
- http://ep00.epimg.net/elpais/imagenes/2014/08/13/media/1407961147_754163_1407963415_noticia_normal.png
- <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/western-mediterranean-route/>
- http://frontex.europa.eu/assets/Trends_and_Routes/West-African-Route.png
- <http://i.huffpost.com/gen/3328626/thumbs/o-MIGRANTS-ROUTES-TO-EUROPE-900.jpg>
- <http://www.itstime.it/wp-content/uploads/2016/01/rotte.jpg>
- http://www.istitutopiov.it/sites/default/files/articolo/Trattato%20di%20Amicizia,%20Partenariato%20e%20Cooperazione%20tra%20la%20Repubblica%20Italiana%20e%20la%20Grande%20Giamahiria%20Araba%20%20Libica%20Popolare%20Socialista/testo_trattato_it_lib.pdf
- <http://mindenhatarontul.reblog.hu/cimke/Ceuta>
- <https://missingmigrants.iom.int/mediterranean>
- <https://www.planet-wissen.de/av/video-mare-nostrum-und-triton-100.html>
- <https://www.usnews.com/news/best-countries/articles/2016-12-19>